

ВІДГУК
опонента д.е.н., доц., професора кафедри промислового маркетингу
Національного технічного університету України "Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"
Жигалкевич Жанни Михайлівни
на дисертаційну роботу
Гречишкіна Юрія Валерійовича
«Системи управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих
структур бізнесу»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю: 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертації.

Протягом останніх десятиліть світові промислові ринки характеризуються глобалізацією попиту та пропозицій, що викликає зростання конкуренції на локальних ринках. Пристосовуючись до зростання конкуренції вітчизняні бізнес-структури проявляють інтерес щодо формування та підтримки гнучких адаптивних форм спільної економічної діяльності. З досвіду країн з розвинутою економікою використання саме мережевого способу її організації у взаємодії економічних агентів є чинником масштабного економічного зростання й поширення інновацій, що актуалізує необхідність розвитку інтегрованих структур взаємодіючих бізнесів, зокрема у формі кластерів.

Недостатня розвиненість концептуальних засад та практичних рекомендацій щодо створення кластерних інтегрованих структур і розроблення системи управління розвитком їх потенціалом зумовлює пошук теоретичних основ і методології їх пізнання, заснованих на принципах когерентності розвитку та конвергентності цілепокладання, властивих самоорганізуючимся структурам, що відтворюють ефекти взаємодії та взаємозв'язків господарюючих суб'єктів і підсилюють важливість інститутів довіри.

Окреслені актуальні питання склали основу представленого дисертаційного дослідження, що зорієнтоване на наукове обґрунтування теоретичних засад та розроблення науково-практичних пропозицій щодо формування системи управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу. Зважаючи на викладене вище, тема дисертаційної роботи Гречишкіна Ю. В. є актуальною та відповідає сучасним потребам теорії та практики управління інтегрованими бізнес-структурами.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Дисертація Гречишкіна Юрія Валерійовича розкриває науковий і практичний зміст кластерних інтегрованих структур бізнесу та механізмів управління їх розвитком. Серед сформульованих автором положень дисертаційної роботи доцільно виокремити такі елементи наукової новизни:

вперше:

- розроблено концептуальний підхід щодо формування системи інноваційного управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу, який базується на теорії інтеграції, з урахуванням умов стійкого розвитку, а також чинників успішної реалізації зазначеного потенціалу з метою підвищення рівня прибутковості кластерооб'єднаних підприємств;

удосконалено:

- структурно-логічний механізм утворення кластерного синергетичного ефекту на базі реалізації потенціалу кластерних інтегрованих структур малих та середніх підприємств. Серед синергетичних ефектів виокремлено, зокрема, торговельний, управлінський, інвестиційно-інноваційний та виробничо-операційний синергізми. Характеристику потенціалу від інтеграції в кластерні об'єднання підприємств розкрито через його структурні ключові елементи (інноваційний потенціал (що ґрунтується на смарт-спеціалізації), науково-дослідний потенціал, кадровий потенціал, виробничо-технологічний потенціал, маркетингово-інформаційний, фінансовий потенціал));
- інструментарій прогнозування інноваційного управління розвитком потенціалу підприємств, що на відміну від усталеного, доповнюється імплементаційним рівнем, та дозволяє визначити економічне становище потенційних партнерів-учасників, на базі їх стійкого розвитку з використанням сценарних просторів в умовах змінного середовища;

дістало подальшого розвитку:

- теоретико-методологічний базис систем управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу, що на відміну від наявних підходів, визначено як діяльність із цілеспрямованого впливу керуючого суб'єкта управління на відносини між учасниками кластера щодо ефективного генерування, розподілу та використання потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу через відповідний механізм управління (методологію, структуру, техніки, налагодження бізнес-процесів) з метою акумулювання максимального синергетичного ефекту від такого виду діяльності.

Основні наукові положення, висновки та практичні рекомендації обґрунтовані й достовірні, що підтверджується опрацюванням значного обсягу наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених з теми дисертації, використанням реальних статистичних даних та інформаційних джерел та наданням достатньої кількості графічного матеріалу. Мета і завдання дослідження відповідають сформованій темі роботи.

Отримані автором висновки за результатами проведеного дослідження є достовірними та містять елементи наукової новизни. Результати основних положень дисертації апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах, опубліковано у вітчизняних й

зарубіжних фахових виданнях, апробовані та впроваджені у практичну діяльність українських агропромислових підприємств.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Київського національного університету технологій та дизайну за темами: «Формування, управління та розвиток інноваційних підприємницьких мережових бізнес-структур в умовах післявоєнного відновлення економіки» (номер державної реєстрації: 0123U100960), в рамках якої обґрунтовано теоретико-методичні основи формування адаптивної архітектури кластерних інтегрованих структур бізнесу; «Розвиток інноваційного середовища на основі мережових форм та способів інтеграційної взаємодії бізнес-структур в умовах післявоєнного відновлення» (номер державної реєстрації: 0123U101015), в рамках якої автором удосконалено класифікацію видів систем управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу.

Отже, в дисертаційній роботі поставлене наукове завдання відносно наукового обґрунтування теоретичних засад та розроблення науково-практичних пропозицій щодо формування системи управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу виконано повністю, здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Гречишкіна Ю.В. повністю відповідає Стандарту вищої освіти зі спеціальності 051 «Економіка».

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про наявність особистого внеску здобувача у науковий напрям «Економіка».

Ознайомившись зі звітом подібності за результатами перевірки поданого дослідження на текстові співпадіння, можна зробити висновок, що дисертаційна робота Гречишкіна Ю.В. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень, що констатує відсутність порушення академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають належні посилання на відповідні джерела, що подані з дотриманням норм законодавства про авторське право.

Мова та стиль викладення результатів.

Дисертаційна робота написана українською мовою.

Текст дисертації характеризується послідовністю, доступністю та логічністю викладення матеріалу. Автор дотримується наукового стилю мовлення та використовує загальноприйнятту наукову термінологію за темою дисертації.

Дисертація складається з вступу, 3 розділів, висновків, списку літератури та додатків.

У вступі (С. 16–22) розкрито актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження,

охарактеризовано його теоретичний та методичний базис, висвітлено наукову новизну отриманих результатів, їх практичну значимість; наведено дані про апробацію результатів дослідження та їх публікацію.

У першому розділі *«Теоретико-методичні засади управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу»* (С. 23–73) досліджено розвиток наукових поглядів на сутність поняття потенціалу кластерних інтегрованих структур; визначено основні складові системи управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур; виявлено чинники впливу на системи управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу.

У другому розділі *«Моніторинг управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу»* (С. 74–134) досліджено вітчизняний та зарубіжний досвід управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу; здійснено аналіз управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу; встановлено критерії ефективності управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу.

У третьому розділі *«Концептуальні засади формування системи інноваційного управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу»* (С. 135–176) запропоновано внутрішньокорпоративні орієнтири забезпечення інноваційного управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу; розроблено модель інноваційного управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу; запропоновано методику ефективності інноваційного управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу.

Додатки містять документи, що підтверджують впровадження результатів дослідження у практичну діяльність будівельних підприємств.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи.

Серед недоліків та зауважень слід відмітити наступні:

- автором зазначено, що характерною ознакою кластерних інтегрованих структур бізнесу (КІСБ) є їх відмінність від інших видів інтегрованих структур у частині організації управління. Зокрема, «діяльність КІСБ не потребує жорстких та конкретно визначених особливостей органів управління такою структурою...» (с. 32). Проте, на наш погляд, для забезпечення ефективної взаємодії учасників є необхідність у створенні управлінського центру, основною функцією якого буде диспетчеризація і контроль процесів у КІСБ;
- на рис. 1.4. представлено структуру управління кластерними інтегрованими структурами бізнесу, де автором зазначено, що така структура не потребує додаткового фінансування (с. 45). Однак, основним завданням управлінської підкомпоненти є управління та

координація структури, розробка перспективних, адаптивних й інноваційних проєктів. Така підкомпонента КІСБ являється першочерговою і, в залежності від розміру та цільової орієнтації кластера, може складатися з декілька компаній (управлінських, консалтингових, інформаційних), а отже вимагає коштів на її утримання;

- у роботі запропоновано реалізувати кластери на умовах партнерства та спільного використання виробничого та інфраструктурного потенціалів. Але, враховуючи те, що кластери в умовах ринкової економіки виступають дієвою формою ринкової концентрації, на наш погляд, слід було б проаналізувати кластеризацію з точки зору інтересів суб'єктів корпоративної власності та відносин, у тому числі, використання механізмів перехресного володіння акціями (досвід Японії, Німеччини) та розвитку системи взаємовідносин з державними інститутами (США);
- у табл. 2.4 (с. 102) наведені результати тестування функціональних залежностей в нелінійній регресії чистого доходу від реалізації продукції. Однак, не зрозуміло, яким чином дані узгоджуються одночасно для експоненціальної та оберненої пропорціональної залежностей, що мають однаковий коефіцієнт детермінації «1»;
- у продовження попереднього зауваження, на рис.2.4 (с. 108) візуалізовано залежність чистого доходу від реалізації продукції для ПП «ім. Калашника» у вигляді лінійної залежності, у той же час, підпис під відповідним графіком вказує, що це експоненціальна залежність, що протирічить назві рисунку;
- у роботі приділено значне місце внутрішньокорпоративним орієнтирам забезпечення інноваційного управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу (С. 135–157). Але, на наш погляд, недостатньо обґрунтовано (оцінено) відповідні специфічні ризики ринкового та іншого характерів, які можуть виникнути у розвитку кластерів, у тому числі, за ознаками сумісності типів виробничих та організаційних систем, ступеня єдності корпоративних стратегій розвитку та систем корпоративного управління;
- під ефективністю кластерної структури, на наш погляд, необхідно розуміти результативність спільної діяльності учасників як єдиного цілого, що визначається відношенням суми індивідуальних ефектів, скорегованих з урахуванням виникаючих синергетичних ефектів, до витрат, які зумовили їх здобуття. У роботі автором неодноразово наголошувалося, що саме синергетичні ефекти є основною перевагою таких структур, проте, під час оцінки ефективності запропонованої автором структури, синергетичні ефекти не було визначено.

Висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Дисертація здобувача Гречишкіна Юрія Валерійовича на здобуття ступеня доктора філософії на тему «Системи управління розвитком потенціалу кластерних інтегрованих структур бізнесу» виконано на високому науковому рівні, містить наукові результати, які вирішують актуальне наукове завдання, не порушує принципів академічної доброчесності та є самостійним, цілісним, закінченим науковим дослідженням.

Дисертаційна робота за актуальністю, теоретичною значущістю, практичною цінністю, науковою новизною повністю відповідає:

- предметній області спеціальності 051 «Економіка» галузі знань «Соціальні та поведінкові науки»
- вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п.6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44
- вимогам до обсягу, структури, змісту та оформлення роботи.

Забезпечено повноту викладу у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукових положень, висновків та рекомендацій. За результатами проходження індивідуальної освітньо-наукової траєкторії здобувач набув необхідні теоретичні знання та відповідні компетентності.

Вищезазначене є достатньою підставою вважати, що здобувач Гречишкін Юрій Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, доцент,
професор кафедри промислового маркетингу
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»

Жанна ЖИГАЛКЕВИЧ

